

35 éve a népzene szolgálatában

Beszélgetés Halmos Bélával

Kérlek, mesélj először családi háttérről és általában arról a környezetről, amiben felnőttél.

1946-ban születtem Szombathelyen, de Gyulán nőttem fel, ott végeztem általános- és középiskolai tanulmányaimat. Nem voltak egyszerű helyzetben szüleim és baráti körük, amikor gyerekeiket fel kellett nevelniük, hiszen az ötvenes években az értelmiségiek – mérnökök, papok, tanárok, orvosok stb. – nem éppen kedvező feltételek közé szorultak. Mégis olyan szellemi környezetet teremtettek nekünk, ahol – az adott körülmények között – normális nézetekre tanítottak minket, és bármit kérdeztünk, helyes és értékálló válaszokat kaptunk. Ennek következménye lett, hogy testvéreimmel mindnyájan egyetemet végeztünk, komoly életpályát futottunk be, családot alapítottunk, gyerekeket neveltünk fel. Ilyen alapok adása a gyerekeknek manapság már aligha mondható tipikusnak. Nem csak mi, az öt testvér, lettünk mind egyetemet végzett, több esetben komoly tudományos karriert befutott emberek, de a házastársaink is. A kultúra számos ágával ismerkedtünk meg ifjúkorunkban, s az már az egyéni érdeklődés kérdése volt, hogy melyik területét választottuk élethivatásunknak.

A muzsikálás mennyire volt jelen a család életében?

Valamennyien tanultunk valamilyen hangszeren. Édesanyám zongorázott, énekelt, néha még kántorkodott is. Édesapámnak is nagyon jó hallása volt, bár ő nem játszott hangszeren. Évvégén családi hangversenyeket is adtunk szüleink barátai előtt. Az is természetesnek számított szüleim baráti körében, hogy névnapi és egyéb összejöveteleken népdalokat és magyar nótákat énekeltek. Ők a népdalokat már nem a falvak népétől sajátították el, hanem Bartók és Kodály nemzedéke voltak, s városi környezetben tanulták meg azokat. Tehát nem a véletlen műve az, hogy akár a zene, akár a kultúra más területén a későbbiekben valamilyen pályát befutottunk; teljesítményünkben összeadódtak azok a tapasztalatok és tudások, amelyekkel felmenőink rendelkeztek. Ez még a falusi zenészek között is többnyire így van. Egy 'Neti' Sanyi se előzmények nélkül robbant be a zenészek közé: apja, testvérei, rokonai egy olyan háttérrel alkottak, hogy abból kinőhetett egy csúcsteljesítmény. Az, hogy én a táncházmozgalomban primás lettem, ahhoz kellett ez a családi háttér, amiért csak hálával tartozhatom.

És miért az építészetet választottad először hivatásodnak?

Édesapám építészmérnök volt, s azon belül – az ő meghatározásával – „tájszervezéssel” vagy „tájrendezéssel” foglalkozott, főleg 1945 előtt. Ez tulajdonképpen az épített környezet és a természet viszonyát alakította. Manapság ezt városrendezésnek, településrendezésnek stb. nevezik. Otthon nem erőltették, hogy építész legyek, mehettem volna a hegedűvel konzervatóriumba, vagy a rajzkészségemmel képzőművészeti gimnáziumba. De édesapám ölében ülve hamarabb olvastam térképeket és alaprajzokat, mint betűt. Alapvető gyermekkori élményem, hogy ülünk a Kárpát-medence térképe fölött és apám elmagyarázza az összefüggéseket, a geológiától a politikáig. Olyasmiket, hogy Trianon nem csak azért tragédia, mert elvitték az ország kétharmadát, hanem ha csak a vízrajzát nézem, akkor is. Ezt szenvedjük manapság is, pl. az árvizekkel, folyószennyezésekkel kapcsolatban. Ezeket a problémákat csak Kárpát-medencei szinten lehetne megoldani.

Nem véletlen hát, hogy én is a városrendezésre szakosodtam. (A „településrendezés” lenne a helyes szó.) Apám, aki „országban és népben” tanított meg gondolkodni, olyan szakmai „munícióval” látott el, amilyennel nem igen rendelkezett senki más és néha lelkiismeret furdalásom is van, hogy elhagytam ezt a szakmát, de hát elcsábított a zene. Egyetem után én is a VÁTI-ban dolgoztam, ahol apám is. Nem épülettervezéssel foglalkoztam tehát, hanem városrendezési tervek készítésével. Ez 1970 és 1972 között volt, de közben már nagyon felerősödött a zenéléssel kapcsolatos tevékenységem. Eleinte nem csak

a népzenevel foglalkoztam, hanem a megzenésített versekkel is; Berek Katalival és Sebő Ferivel tartottunk József Attila esteket, Nagy László esteket, s dolgoztam a 25. Színház zenészeként is. Amikor aztán a Bartók együtteshez kerültem zenekarvezetőnek, már tudtam annyit keresni a muzsikálással, hogy abból a családomat is el tudtam tartani, s felhagyhattam az építészettel egy időre. 1979-ben aztán még egyszer visszatértem eredeti hivatásomhoz.

A hét év kiesés nem jelentett később gondot?

Alapjában véve nem, hiszen egyrészt megvoltak a megfelelő alapok, amiket nem lehetett elfelejteni, másrészt Sebővel nem csak zenéltünk, hanem mint mérnökök is jártuk a világot és megismerhettük Európa, Amerika, sőt Japán építészetét is. Sok olyan dolgot láthattam így, amit, ha maradok egy tervezőirodában, nem valószínű, hogy valaha megismerek. Rengeteg diafelvételt készítettem. Amikor visszamentem a szakmába, nem az volt a probléma, hogy mit kellene tenni, csak a városrendezés „technológiája” fejlődött tovább, változtak közben a szabályok, a rajzeszközök, az ügykezelés rendje stb. 1979-ben Hatvan és környéke általános rendezését kaptam feladatul, ami rengeteg tárgyalással, egyeztetéssel és helyszíneléssel járt. Ennek során igen alapos, valós ismereteket szereztem az adott ország rész életéről és ezek nem mindig egyeztek meg az akkori újságokban olvasottakkal! Sok tervegyeztető tárgyalást vezettem, ahol hasznát vehettem a színpadi rutinomnak - nem jöttem zavarba attól, hogy egyedül állok sok emberrel szemben és úgy kell beszéljek, „előadjak”. Persze itt is sokat segített az, amit édesapámtól tanultam, hiszen jó ideig ő volt a Békés Megyei Tanács Műszaki Osztályának a vezetője. 1982-ig még több rendezési tervet elkészítettem, de azóta már nem gyakorlom eredeti szakmámat.

Akkor ezen előzmények után térjünk át zenész pályafutásod állomásaira. Arról viszonylag több visszaemlékezés, interjú szól, hogyan kezdődött el a táncházmozgalom, hogyan lettél az első táncvárosi primás. Most inkább arról szeretnék kérdezni, hogyan kezdted el foglalkozni a hangszeres népi tánczenével, hogyan vált a táncházak gyakorlati szükségletéből adódó gyűjtés és lejegyzés egyre inkább tudományos munkává, míg végül a táncvárosi zenészek közül elsőként megszerezted a „zenetudományok kandidátusa” címet is.

Fokozatosan alakult ki, amikor kiderült, hogy az a klasszikus hegedülési technika és stílus, amit én a zeneiskolában megtanultam, az a népzene játszására nem alkalmas. A „repertoárom” is igencsak kicsi volt akkoriban, – magyarul – alig tudtam valamit. 1971-ben Martin György javaslatára kerültünk Sebővel Timár Sándorhoz, a VDSZ Bartók Béla Táncegyütteshez, ahol az első, általunk kísért színpadi tánc, a „Haidau” kísérezenejét még kottából tanultam meg, anélkül, hogy az eredeti anyagot ismertem volna. Az új koreográfiák zenéjének összeállításához, a próbákon, majd a beinduló táncházakban való muzsikáláshoz egyre inkább szükség volt újabb dallamokra, ezért a stílusos játékhoz nélkülözhetetlenné vált az eredeti zenei anyag lejegyzése.

Én először gyimesi hegedűdallamokat kezdtem lejegyezni Martin megbízásából. „Tinka” hamarosan a többi táncvárosi-zenészt (Sebő Ferencet, Sípos Mihályt, Virágvölgyi Mártát és Jánosi Andrást) is bevonta ebbe a munkába. Valami kis pénzt is tudott fizetni a lejegyzésekért, amiket elsősorban a széki felvételekről készítettünk.

Ebben az időben én főállásban még építészként kerestem a kenyerem, de hamar kiderült, hogy ahhoz, hogy a táncházmozgalomban eredményesen tudjunk tevékenykedni, a tudományos kutatásba is be kell kapcsolódnunk valamilyen módon, hiszen a hangszeres népzene kutatása lépéshátrányban volt a vokális népzenehez képest. Ennek mindenféle technikai, tudománytörténeti okai voltak. A vokális népzene az, ami ősbibb, benne van az anyanyelv használata, a hangszeres zene kozmopolitább természetű, jobban ki van téve divatoknak, külső hatásoknak. Ráadásul az énekelt népzene gyűjtése egyszerűbb is; akár hallás után lejegyezve is lehetséges volt, de ha fonográffal vették fel, akkor is egy háromperces hengerre rá lehetett énekelni egy dalt, míg egy zenekar esetében ez már jóval

bonyolultabb volt. Vannak olyan felvételek, hogy a hegedű még hallatszik, de a kíséretből már szinte semmi. Arról nem is beszélve, hogy a vonós tánczene nem három perc, azt csak úgy lehet megismerni, ha teljes folyamatokat hallgatunk, ami többórás felvételeket is szükségessé tehet. Ez már csak a magnetofonnal vált lehetségessé, így a hangszeres zene gyűjtése sokáig lépéshátrányban volt a vokálishoz képest. Az is hátráltatta, hogy sokan azért se erőltették a gyűjtést, mert a magyar hangszeres, vonós népi tánczenét többnyire cigányok játszották, és sokszor egy kalap alá vették a népies műzenével. A vokális zene volt a gyűjtők figyelmének centrumában, a balladák és a népdalok. Bár Bartók és Kodály is foglalkozott hangszeres népzene gyűjtésével, de főleg azokon a hangszereken, amelyeket maguk a parasztok gyártottak, néprajzilag hitelesnek voltak tekinthetők, mint a furulya, a duda, a doromb, a citera stb. Viszont azokkal a hangszerekkel, amelyek a műzenéből is ismertek és általában gyárilag állítják őket elő, mint a hegedű-család, a cimbalom, a klarinét stb., nem foglalkoztak. Külön akarták választani, hogy mi tekinthető népzene, s mi nem. Igazából csak a múlt század negyvenes, ötvenes éveitől kezdve alakulnak ki azok a technikai feltételek is, amik a zenekari hangzás rögzítését lehetővé teszik. A néptánc kutatása Martin György révén vett nagy lendületet, és ennek quasi „melléktermékeként” hatalmas hangszeres tánczenei anyagot is felgyűjtöttek.

Magával Martin Györggyel hogy kerültetek kapcsolatba?

'69-70-ben, amikor a Röpülj páván indultunk Sebővel, még gitárral kísértük magunkat. Nekünk az alapvető problémánk az volt, hogy eredeti népzene nemigen hallottunk. Legalábbis egy pesti srác akkor ilyet sehol se hallhatott. A rádióban vagy feldolgozások mentek, vagy cigányzenekari átíratok. Akkor még nem sejtettük, hogy anyagi megfontolások is meghúzódhattak e mögött. Mert ha eredeti népzeneről van szó, akkor nincs szerzői jog, nem kell utána fizetni, ha viszont van szerző, akkor jogdíjat kell fizetni utána. Tehát a zenészeknek, zeneszerzőknek anyagi érdeke is fűződött a feldolgozáshoz. Persze szemléleti okok is szerepet játszottak.

Martinhoz úgy jutottunk el, hogy a sógoromnak, Kósa László néprajzosnak panaszkodtam, hogy nem jutunk hozzá eredeti anyaghoz, csak kottáink vannak, de abból nem derül ki a stílus és nincs hangzásélmény. A kották is egyszerűsített dallamokat tartalmazó, népszerűsítő kiadványok voltak. A sógorom mondta, hogy egy kolozsvári népzenekutatótól, Almási Istvántól hallotta, hogy van egy Martin György nevű tánckutató, aki zenével is foglalkozik, menjünk el hozzá, biztos segít nekünk. Az is kiderült, hogy van egy nevelt fia, Éri Péter, aki szintén gitározik. Elmentünk hozzá és egy olyan erőterbe kerültünk attól kezdve, ahol Martin György „Tinka” teljes tudatossággal irányított minket a megfelelő helyekre. Mint már említettem, az ő tanácsára kerültünk Timárhoz a Bartók együttesbe, mert Timár ugyanúgy az eredeti anyagokat kereste a táncban, mint mi a zenében. Ezen a ponton eldőlt a sorsunk!

Akkor még csak gitárosként voltál ismert. Hogy látta meg benned Martin a fantáziát a hegedüléshez?

Eredetileg én nem akartam népzene hegedülni, mert én addig csak a vendéglői cigány zenélést ismertem népzeneként, de amikor kiderült, hogy itt primásként van rám szükség és olyan népzene is van, ami nekem is tetszik, elővettem a hegedűmet. Ugyanis hétéves koromtól csaknem a gimnázium végéig tanultam zeneiskolában un. klasszikus hegedülést, brácsáztam is, játszottam kamaraegyüttesekben, valamint a Műszaki Egyetem szimfonikus zenekarában. Visszatérve arra, hogy hogyan kezdtünk el a lejegyzéssel foglalkozni, hát úgy, hogy a táncosokhoz való muzsikálás elsajátításához szükségünk volt az eredeti felvételekre, mert azokat hallgatva-lejegyezve tudtuk megtanulni a dallamokat – és persze a kíséretet is. És hát Martinon keresztül kaptuk az anyagot. Martinnak és Timárnak az volt az elve, hogy a táncot és a zenét – akárcsak a beszélt nyelvet – meg kell tanulni először anyanyelvi szinten, s aztán lehet kompozíciókat csinálni.

És ez a lejegyzés nem jelentett kezdetben problémát? Akinek füle van hozzá, az egyből tudja csinálni?

Nem volt ez olyan egyszerű! A hangszeres népzenevel elsősorban Sárosi Bálint foglalkozott, de ő valahogy kevésbé kötődött a táncműzshoz, nem foglalkozott az utánpótlás nevelésével. Martin viszont elsősorban a táncsal foglalkozott, s bár le tudott jegyezni dallamokat is, ami a táncshoz szükséges volt, lejegyzésre nem tanított minket. Így ez egy teljesen új dolog volt, magunktól kellett megtanulni. Addig én mindig kaptam egy kottát, s abból kellett játszani. Most megfordult a helyzet; hallottam egy zenét, s meg kellett próbálnom leírni.

A lejegyzésnek a vokális zene területén már nagy hagyománya volt, de hangszeres népzenei lejegyzésként csak Lajtha László kötetét ismertük - a széki és a kőrspataki gyűjtést. A vokális zenét egy jó hallású ember le tudja írni, mert egy énekes hangterjedelme 2-2 ½ oktávnál nem több, a strófák nagyjából azonosan, kis eltérésekkel ismétlődnek stb. A hangszeres zene esetében nagyon fontos, hogy a lejegyző tudjon játszani az adott hangszeren. Kezdetben több hangszer – elsősorban a vonósok – lejegyzését magunkra kellett vállalni, később bekövetkezett egy szakosodás, például Juhász Zoli a furulyát, Csoóri Sanyi a dudát, Sebő Feri a tekerőt stb. kezdte lejegyezni, de a lényeg az volt, hogy az illetőknek az adott hangszerekhez érteniük kellett. Sárosinak is voltak ekkor már lejegyzései, de ezek csak 1976-ban kerültek be a Népzene Tárába.

A Lajtha-féle széki gyűjtés volt a bibliánk, de az olyan partitúrákat tartalmazott, amik igen bonyolultak voltak, mert igyekezett a stílusra és az előadásmódra is utalni, ami voltaképp lehetetlen. De ez ugyanígy lenne a komolyzenében is, ha valaki például megpróbálná Beethoven Mondschein szonátáját Richter előadásában hallás után, felvételtől lejegyezni. Ahogy a beszélt nyelvet se egyszerű leírni, hiszen annak nem csak jelentése, logikája van, hanem hanglejtése, hangszíne, ritmusa stb. A lejegyzésekbe tehát úgy keveredtünk bele, hogy erre szükség volt a mozgalm szempontjából, akár a táncműzshak, akár a színpadi táncprodukciók, akár a koncertek vonatkozásában. De a lejegyzésekre alapvetően szükség volt a tudományos vizsgálatok, az elemzés és a rendszerezés szempontjából is.

Tehát az, hogy hogyan lettem népzeneész, az egy folyamat eredménye, nem egy hirtelen elhatározás volt. A szükségszerűség hozta magával, hogy lépésről-lépésre sodródtunk bele. Mások is támogattak minket, de Martin volt az, aki, amikor észrevette bennünk a hajlandóságot, koncepciózusan, tudatosan, szépen belopott minket a lejegyzés munkájába, de persze ezt mi is akartuk, mert rájöttünk, hogy e nélkül nem fog menni a zenélés. Az egész táncműzshoz azért ilyen erős és hatékony, mert világszínvonalú tudományos kutatás van mögötte. Mindenféle értelemben. Erkölcsi értelemben is, mert a bartóki modell egy erkölcsi magatartás is, egy világnézet, humanizmus. Martin terve volt, hogy a mezősegi Szék teljes monográfiáját elkészítsük, s az ne csak a táncot és a zenét tartalmazza, hanem a szokásokat, viseletet, táplálkozást, gazdálkodást stb. Úgy gondolta, hogy ez a kultúra az emberiség csúcsteljesítményei közé tartozik.

A hegedűn játszott népzene lejegyzésével – és a szükséges gyűjtéssel – egyre többet foglalkoztunk. Mikor már több táncműzsh zenész is volt erre, akkor Martin szétszította közöttünk a széki primásokat. Tehát egy-egy primásra szakosodtunk. Én 1974-ben, a japán utunk után jelentkeztem, hogy szeretnék ezzel a feladattal intenzíven foglalkozni. Úgy volt beosztva, hogy én kaptam Ádám István 'Icsán'-t, Sipos Misi Ilka Gyurit (az idősebb Moldován 'Ilka' Györgyöt), Virágvölgyi Márta Szabó István 'Púpos'-t, Jánosi András Dobos Károlyt. Nekem szerencsém volt, hogy Icsánékat kaptam, mert az volt a legjobb banda. A primás a két fiával játszott, Istvánnal és Sándorral. Teljesen azonos színvonalon és tehetséggel muzsikáltak együtt. A többieknek nem volt olyan jó és homogén a kíséretük. Irigyeltek is a többiek, mert a lejegyzés egy rabszolgamunka, s nem mindegy, hogy az ember milyen zenét hallgat vissza sok alkalommal. A lejegyzésnek természetesen az a hozadéka is volt a

számunkra, hogy nem csak a tudományos kutatást szolgáltuk vele, hanem a felvétel számtalan visszahallgatása során egyúttal azt a zenét alaposan meg is tanultuk. S nem volt mindegy, hogy egy jó zenekart kellett megtanulni, vagy kezdőket, vagy gyenge kíséretű és kezdő primást. Ekkor még persze nem a kadidátusi lebegett előttem célként, de ez már része volt a tudományos kutatómunkámnak. Már Kodály is úgy látta, hogy a népzene ilyen „mélyfúrásokkal” érdemes kutatni, tehát nem csak úgy elmenni Gömörbe, Gyimesbe stb., s általában gyűjteni, hanem meg kell találni ott az alkalmas adatközlőket és személyi monográfiákat kell készíteni róluk.

Bennem volt a kíváncsiság is, hogy mit tudnak ezek az emberek, akik nem tanultak zenélni, mint mi zeneiskolában, tudatos módszertannal, kottákkal, hanem zeneileg analfabéták olyan értelemben, hogy kottát olvasni, írni nem tudtak, csak hallás után tanultak. Ezek az emberek általában zenész cigánycsaládokban nőttek fel, beleszülettek a zenélésbe, fokozatosan sajátították el először a bőgőt, majd a brácsát, s lettek végül primások, ha egyáltalán volt éppen szükség primásra, mert ha nem volt üresedés, akkor esetenként sokáig várhattak erre. 'Icsán' apja akkor halt meg, amikor ő még csak 16 éves volt, de a négy fiútestvér közül őt kérték fel a többiek, hogy legyen primás. Nem volt mindegy, hogy valaki fiatalon lett primás vagy idős koráig kellett várni, amíg üresedés lett valahol. Érdekelt minket, hogyan képesek vagy harmincórányi anyagot eljátszani szinte egyvégtében. De én ekkor, 1974-ben, mikor 'Icsán'-ra „szakosodtam”, nem főállású népzene kutató voltam, – bár az építészetet ekkorra már elhagytam –, hanem a Sebő együttes tagja, ahol sok mindennel foglalkoztunk, előadással, oktatással, kutatással stb. Tehát nem arról volt szó, hogy én hetente kijárhattam Székre. Politikailag se olyanok voltak a körülmények, bár '74-ben még lehetett háznál aludni, később már tilos volt magánháznál megszállni. Így ez évente egy-két, mindössze néhány napos gyűjtési alkalmat jelentett. Engem, attól kezdve, amikor '72-ben először jártam Erdélyben a „nagy csapattal” (Sebő, Éri Péter, Timár a táncosaival, Szomjas György stb.) és Széken, a csipkeszegi táncban meghallottam Ádám Istvánt és bandáját, teljesen lenyűgözött ez az életerős, bőségesen áradó, stílusérett muzsika, s úgy éreztem – és éreztük –, hogy ez az, amit kerestünk. Érzékeltük, hogy ez a zene és tánc természetes része a székiek életének, ez nem díszlet, nem fesztivál.

Ott a tánc ház szünetében megkérdeztük Ádám István 'Icsán'-t, hogy játszhatnánk-e. Megengedték, persze az is benne lehetett, hogy akkor már három napja játszottak, nem aludtak, s örültek, hogy egy kicsit pihenhettek. Nagy csodák lehettünk, hosszú hajú, farmeres, pesti srácok! Én a pesti tánc házakban alkalmanként majd' szétfűrészeltem egy vonót, lobogott rajta a szőr, mert olyan intenzíven és lelkesedéssel játszottam. Amikor itt Széken befejeztük a muzsikálást, kérdeztük 'Icsán'-t, hogy mi a véleménye a játékunkról. „Mit törí magát? Törje magát a táncos, az akar táncolni!” – morogta. Ezt akkor csak jópofaságnak véltem, és csak később értettem meg, hogy ha ő annyi időn át, olyan intenzitással, olyan felesleges erőbedobással muzsikált volna, mint mi, már rég meghalt volna. Egy harmincórás lakodalmat csak rendkívül okos erőbeosztással lehet végigmuzsikálni. Nincs erősítés, háromszáz ember zajong, ugyanolyan fizikai megterhelést jelent, mint sok más kétkezi munka.

Magáról a játékok minőségéről mondott valamit?

Nem, ez volt minden! Nem volt ő zeneesztéta, soha nem kérdezték meg ilyesmiről. Azon kívül rendben volt minden az ő megközelítésük szerint; tudtak táncolni rendesen a játékokra, s a mulatozóknak csak ilyen praktikus dolgok számítottak. Csak azt észrevételezte 'Icsán' a megjegyzésével, hogy egy harmincórás lagzit nem tudnék végigjátszani ilyen intenzitással.

Tehát amikor '74 januárjában jelentkeztem Martinnál, s megkaptam feladatul 'Icsán'-t, elkezdtem leírni a korábbi felvételeket tőle. (Különösen Novák Ferenc rendelkezett sok ilyennel, aki a széki táncokról írt monográfiát, s már a hatvanas évek óta járt gyűjteni.) Amikor októberben kimentem Székre, addigra már rengeteg anyagot lejegyeztem. A normális

gyűjtés olyan helyen, ahol egyszer már felvették a repertoárt, úgy zajlana, hogy addigra már ismered az illető nótáit, s csak azt keresed, ahol hiányos volt az eredeti felvétel, vagy például arra vagy kíváncsi, hogy játsszák-e még azt, amit húsz évvel korábban. Tehát én már fel voltam készülve belőle. De elkövettem egy hibát. Kiutazásom előtt itt volt az idősebb Moldován György 'Ilka Gyuri', felvételeket készítettünk vele Martinnál, jól összebarátkoztunk, s mikor egy szál magamban elindultam Székre gyűjteni, érthető módon az ismerős Ilkáékhoz mentem megszállni, s persze nekik is vittem ajándékokat. Naivan feltételeztem, hogy azok, akik mind ezt a gyönyörű széki zenét játsszák, biztos szeretik egymást, nem lehetnek közöttük feszültségek.

'Icsán'-ék kettővel lejjebb laktak, egy egyszobás, konyhás házban. Mikor lementem hozzá és mondtam, gyűjteni szeretnék tőle, azt mondta, jó, menjek le nyolcra, és tízre befejezzük. Ezt igen furcsállottam. De ő, mint a többi cigány zenész, nem ahhoz volt szokva, hogy mesterként közeledjenek hozzá, hogy megkérdezzék tőle, hogy miért muzsikál, kitől tanult stb., ahhoz volt csak szokva, hogy „Húzd!”. Tehát a cigányzenészeket nem így vették elsősorban emberszámba, hanem ha jól játszottak, megfizették őket. Így élhetett meg Széken több zenekar is. Az teljesen szokatlan volt neki, mikor elé tettem a magnót és az életéről kérdeztem. De mesélt becsülettel, hanem aztán éjfélkor azt mondta: „Na, most már tegye el azt a magnót, mérnök úr, s játsszunk egyet!” Hát akkor abban a széki éjszakában éreztem, hogy most valami nagy dolog történik velem. Sűrű tempókat kezdett játszani, s mivel az első hármat addigra már lejegyeztem Pesten, mondtam, ezt ismerem. Igen elcsodálkozott, amikor mindet eljátszottam. Csak a negyedik volt olyan, amit nem ismertem. Így egy éjszaka alatt kollégák lettünk! Énekelni is kezdtem, mert nekem az volt az ideálom, mindig kerestem az olyan primásokat (Maneszes, Zerkula stb.), akik énekelni is tudtak. De a széki primások közül egy se énekelt. A felesége azt mondta: „Megjön, azt nyír, seper!” (Azaz, letarol mindenkit.) De nem csak a dicséret esett jól, hanem haszna is volt az éneklésemnek, mert Icsánnak az énekmemtől bekattant egy olyan lassú dallam, ami addig nem volt sehol felgyűjtve.

És Ilkáék hogyan reagáltak arra, hogy megszállsz az egyik primásnál és közben a másiknál gyűjtesz?

Én akkor nem éreztem, hogy ők rivalizálnak, csak megütköztem azon, hogy összesen két órát szán rám 'Icsán'. Később aztán rájöttem, hogy ez nem volt jó ötlet, de hát honnan lettek volna akkor efféle gyűjtési tapasztalataim? Másnap aztán Ilka elvitt 'Púpos Pista' (Szabó István magyar primás) táncházába Felszegre, s bár „civilben” mentünk (nem vittünk hegedűt), csak rávettek, hogy muzsikáljak. Utána az egyik „kezes”, aki rendezte a táncházat, kihívott a konyhába, megköszöntött pálinkával, s azt mondta, hogy megfogadnának primásnak. Ez nagy dicséretnek számított, de mondtam, hogy én Pesten lakom. Én sajnos nem használtam ki az akkor még meglévő megszállási lehetőséget, mint Csoóri Sanyi, aki kinn maradt egy félévig, s tanulta a kontrázást. Az lett volna egy „mélyfúrás”! (Bár lehet, hogy a cigányzenészek hozzátartozói megverték volna, hogy lejövök Pestről, „lenyúlom” a muzsikálási lehetőségeket, és elviszem a pénzt!)

És később, amikor már nagy gyakorlatotok volt a széki zenében, volt olyan alkalom, hogy Széken végigjátszottatok egy lakodalmat?

Volt. Sokkal később, 1995 környékén, de erről majd később! De addig még sokszor jártam kinn 'Icsán'-nál, kazettára vettem mindent, nem csak a zenét, hanem a beszélgetéseinket, s nem csak a zenei témájúakat. Beszélgettünk életről, halálról, szokásokról, politikáról stb. Családfát készítettem róluk. Azt mondták, hogy én már jobban ismerem a családjukat, mint ők. Tisztában volt vele persze, hogy én egy könyvet fogok róluk írni. '75-ben aztán bejött a törvény, hogy Romániában csak elsőfokú rokonoknál lehet megszállni. Bár sokan kockáztatták, hogy ennek ellenére elszállásoljanak magyarországiakat, mi Martin tanácsát követtük, hogy ne lakjunk magánháznál és ne készítsünk felvételeket, mert meg fogják büntetni a vendéglátókat és a zenészeket. Így mikor másodszer mentem 'Icsán'-hoz,

bár ott volt a magnóm, nem vettem elő, még kottapapírt se vittem, s amikor egy számomra ismeretlen sűrű tempót játszott, megvonaltam egy papírt, s arra írtam a hangjegyeket. Ezen megint elcsodálkozott: „Menjen el! Maga ezekből le tudja játszani?” El is játszatta velem, mert nem hitte. A szamosújvári „hotel”-ben kellett laknom, s onnan jártam át – sokszor gyalog – Székre (cca. 15 km.). 1980-ig, ’Icsán’ haláláig jártam gyűjteni Székre, de soha nem aludtam ott.

S hogy lett ebből végül kandidátusi?

Először a széki háromhúros kontráról írtam egy kis tanulmányt. Martinnak még arra is volt energiája, hogy stilisztikailag átnézzék, s a szinonimaszótár segítségével kijavítsa a szóismétléseket. A lejegyzéseinket a Zenetudományi Intézetben helyezték el. Martin rávett, hogy a Zenetudományi Dolgozatokban is publikáljak. Később Vargyas Lajos biztatására megírtam a „Tizenkét széki csárdás” c. tanulmányomat is. De közben a Sebő együttes tagjaként – mint említettem – mindenfélével foglalkoztam. A Népzene kutató Csoportnak akkor még Vargyas volt az igazgatója, aki ugyanúgy koncepciózus, utánpótlást nevelő tudós volt, mint ’Tinka’. Halmos István, Tari Lujza szintén ott dolgozott, rengeteget konzultáltunk egymással a hangszeres népi tánczene lejegyzésének problémáiról.

Legelőször Novák, majd Martin volt az, aki teljes zenei folyamatokat, lakodalmakat és táncházakat vett fel. Ezt a zenét csak akkor lehet megérteni, ha az egész folyamatot nézed, hogy hogyan alakul ki egy dallam. Virágvölgyi Mártával írtuk meg „A széki férfi táncok zenéje” c. könyvünket – a Martin-által tervezett széki monográfia első részeként, de már Martin halála után –, s ebben – hogy a problémákat érzékeltessem, így határozzuk meg a „dallam” fogalmát a széki hangszeres zene esetében: „kettő, három vagy négy, különböző zenei tartalmú periódus állandósult keretek között változó kapcsolata”. És akkor még a többszólamú kíséretet is le kell majd írni! Sokkal komplikáltabb ez, mint az egyszólamú népdal esetében.

Azért került sor – sok egyéb ok mellett és hosszú vívódás után – a Sebő együttesből 1979-ben történt kiválásomra, mert akkor már átláttam, hogy a hegedűn játszott, többszólamú magyar népi tánczene egy olyan terület, aminek a tudományos kutatása teljes embert kíván. S bár a táncházunkat csináltuk együtt tovább Sebőékkel, de egyéb szerepléseikre már nem utaztam velük. Amikor sorsfordulók voltak az életemben, akkor én mindig tudatosan cselekedtem, s ekkor is úgy éreztem, hogy az én küldetésem az, hogy energiám nagy részét ezen terület kutatásának szenteljem. A képlet akkor még egyszerűnek látszott, Martin volt a főnök, s nekem csak be kellett állnom hozzá dolgozni – teljes energiával és lehetőleg főállásban. De ehhez nem volt papírom és nem volt státusz sem, hát visszamentem építészek, s hétvégeken tudtam csak népzene kutatóval foglalkozni. Ekkor Vargyas Lajos, aki időközben nyugdíjba vonult, egyszer csak becsöngetett a lakásomra, hogy írjak már valamit a széki zenéről! Ő már akkoriban dolgozott „A magyarság népzeneje” című könyvén, amiben felhasználta a hangszeres népzenevel kapcsolatos kutatásaim eredményét is. A biztatására megírt „Tizenkét széki csárdás” c. tanulmányom egy ugródeszka volt a kandidátusi felé, annak bizonyítéka, hogy van újdonság értékű publikálni valóm a zenetudomány területén.

Hogy érzékeltessem a többszólamú, hangszeres, népi tánczene kutatásának nehézségét, még valamit el kell mesélnem. Itt „folyamatokat” kell leírni: s nemcsak a dallamokat, hanem partitúrákat is (hogy harmonizálnak és muzsikálnak a különböző hangszerek együtt), és mindezt nem úgy, mint egy szokásos vokális népdal esetében, hogy van egy négysoros strófa, amit fül után le lehet írni. Itt zenei „folyamatelemzésre” volt szükség, mert a különböző formai változatokban élő dallam mellé bejönnek a hasonló felépítésű közjátékok is, amik a vokális zenében nincsenek, s a harmonizálás is improvizatív. Egy háromperces fonográf hengerre feljátszott legényesből nem lehetett megállapítani, hogy az most a dallam vagy a közjáték. Ez csak egy hosszabb felvétel szerkezeti vizsgálata során határozható meg.

A „Tizenkét széki csárdás”-ban én mindent leírtam: az egyes hangszerek játékát külön-külön, a csujogatást, az éneket és ez az – általam kitalált – „egyszerűsített partitúra lejegyzéssel” is 48 oldal lett. Ha én ezt klasszikus partitúrában írtam volna le, több száz oldalt tett volna ki, és áttekinthetetlen lett volna. Kitaláltam egy szám-betű kombinációt a kíséret lejegyzésére, a hegedűdallamot pedig rendes kottával írtam le. A Népzene és zenetörténet 4. kötetében megjelent tanulmányban először lehetett hangszeres népzene ilyenfajta kotta formájában látni.

Ekkor javasolta Vargyas Lajos, hogy írjak egy kandidátusi dolgozatot a széki zenéből. Beadtam 1981-ben egy aspirantúra pályázatot, amit megkaptam három évre, így ott tudtam hagyni az építészetet. 1982 és 1985 között voltam aspirantúrán, Sárosi Bálint volt a témavezetőm. Közben 1983-ban Martin Györgyöt elvitte a szíve, s így további munkámban nem támaszkodhattam az ő szakmai és emberi segítségére. 1987-ben megvédtem a disszertációm, aminek „Ádám István Icsán és bandája – egy széki zenekar monográfiája” volt a címe, s ezzel a „zenetudományok kandidátusa” lettem. Ott maradtam a Zenetudományi Intézet Hangszeres Népzene Osztályán, de hamarosan Sárosit is nyugdíjazták, s látszott, hogy beszűkülnek a lehetőségek. Az igen munkaigényes hangszeres zenei részleget ahelyett, hogy felfejlesztették volna, megszüntették 1988-ban. A Népzene Osztályra nem akartam menni, mert ott csak a vokális zenével foglalkoztak, ezért a Néptánc Osztályra mentem, de még mindig csak éves szerződéssel, majd amikor meglett a kandidátusi fokozatom, státuszt ígértek, de ehelyett ’92-re már szerződés se volt a foglalkoztatásomra. Ekkor a Magyar Művelődési Intézetbe kerültem tudományos főmunkatársként. Jelenleg már ott tartunk, hogy szinte semmi lehetőség nincs olyanfajta hangszeres népzene kutatásra, ahol felvett anyagok lejegyzése és elemzése történne.

Igaz elértük azt az állapotot, hogy nincs már szükség arra, ha például valaki kalotaszegi zenét akar tanulni, hogy tudósok által lejegyzett kottákat használjon, hanem kimegy pl. a kalotaszentkirályi táborba, vagy hosszabb időre ’Neti’-hez vagy valamelyik másik zenészhez, s megtanulja a helyszínen az eredeti anyagot. Azon kívül rengeteg lemezhez, felvételhez hozzá lehet már jutni. Sőt, a jelenlegi munkahelyemnek, a Hagyományok Házának kifejezetten az a funkciója, hogy kiszolgálja a mozgalmat: eredeti hangfelvételeket, videókat, módszertani anyagokat, kottákat stb. lehet itt hallgatni/megnézni, s a kiválasztott anyagot kölcsönözni vagy megvásárolni. Úgy tűnik, hogy az a fajta kutatás, amit én annakidején elkezdtem, az most nem megy. Ez nagy baj, mert az a fajta tudományos szelekció, és az a tudományos háttér, amiről beszéltem a táncházmozgalom esetében, az megszűnt, s nagyon sok fiatal zenésznél lehet tapasztalni, hogy nem válogatott anyagot játszanak, hanem mindenfélét – sokszor „világzene” cím alatt, olyan dolgokat, amik nincsenek stílusérett állapotban, vagy nem méltók a terjesztésre. Az is egy véglet volt, hogy eleinte szinte csak régi stílusú, ereszkedő dallamokat és a kíséretben csak dúr akkordot lehetett játszani, mert minden egyéb romlottnak számított, de a jelenlegi állapot is.

Erre azt szokás felhozni védekezésül, hogy régen is állandóan megújult a zene, új dallamok, új hangszerek születtek.

Csak régen például ez Széken úgy történt, hogy ha bekerült egy új dallam, akkor ’Icsán’ „megvizsgálta”, hogy azt valamilyen módon széki zeneként felhasználja-e, jó lesz-e keringőnek, csárdásnak vagy hallgatónak. Ha ő nem tartotta alkalmasnak vagy a közönség nem fogadta el, akkor az a dallam kiesett. Volt egy közösségen belüli szűrő és egy stíluséresi időszak. Tudományos szempontból is könnyebb volt eldönteni, hogy valami már stílusérett, vagy pedig épp próbálnak valamit bevinni a széki zenébe, de az esetleg nagyon nem illik bele. Most viszont, hogy a zene egy nagyipar lett, minden oldalról mindenféle zenei hatás jön, s nagy a keveredés és nincs idő a stílus kiérlelésére. Tehát az, hogy változik, rendben van, de hogy mit értünk jó zene alatt, én arra azt mondom, hogy azt, ami stílusérett, azt a funkciót látja el, amire született, nincs benne felesleges. Egy tudós el tudja dönteni, hogy egy

dallamnak az egyik egy romlott változata, a másik meg nem. A székiek például csak a magukét tartják hitelesnek, de ugyanannak a dallamnak a bonchidai változatát már románként érzik. A sallangmentesség az előadásmódra is értendő. Amikor belcanto opera hanggal kezdenek népdalokat énekelni, nekem feláll a szőr a hátamon. Egy népdalhoz csak tiszta, természetes hang kell. A nagy stílusok, mondja Kodály, mindig kevés eszközzel dolgoznak. Az új utazási és hanghordozó vásárlási lehetőségek révén manapság az emberek többsége a világ mindenféle zenéjével megismerkedhet, de ha össze nem illő dolgokat gyúrnak össze, az élvezhetetlen lesz.

Mikor a hangszeres népzene lejegyzésével, tudományos feldolgozásával kapcsolatban azt mondod, hogy ez ma már nem megy, némi keserűséget érzek ki a szavaidból. Ez úgy értendő, hogy túlhaladta az idő, ma már nincs szükség ilyen kottákra, vagy úgy érted, hogy szükség lenne rá, csak egyszerűen nincs rá idő, pénz stb.?

Mindenképpen kellene tudományos kutatás. A vokális zene esetében ez megtörtént, a hangszeres zenénél csak belekezdünk. Ahhoz, hogy vizsgálni, analizálni lehessen, a jellegzetességeit meg tudjuk figyelni, ahhoz először le kell jegyezni. Csak így lehet megállapítani a törvényszerűségeit, a vokális vagy más népek népzenejétől való eltéréseit. S ezt nem lehet csak általános zenei műveltséggel rendelkező embereknek elvégezni, olyan kutatók kellene, akik tudnak az adott hangszereken játszani. De mivel a hangszeres népzene kutatására létrehozott osztály megszűnt, s mivel egyébként is a népzene tudományos berkekben kicsit lekezelik, ha egyáltalán vizsgálják, akkor is inkább a vokálisat, ami egyszerűbb és nagyobb hagyományai vannak. A „táncházi zene” nem volt igazán szalonképes. Ha tanulnak is valamit a hallgatók a népzeneről, az sokszor egyetlen szemeszterre korlátozódik. És mivel megszakadt a kutatás, nincs utánpótlás se, ezért a jövőre nézve se reményt keltő a helyzet.

Volt egy garnitúra, akik '90 körül ebbe beletanulhattak volna, egy ún. „primás-monográfia csoportot” kezdtem ekkor szervezni. Vagy 50 zenészt rábeszéltem akkor arra, hogy csinálják meg azt, amit én megtettem 'Icsán'-nal, hogy gyűjtsék fel más primások, cimbalmosok, dudások stb. teljes repertoárját saját költségükön. Ingyen jött volna az anyag, mégse kellett a Zenetudományi Intézetnek. De még ha nem is ennyi, de legalább néhány monográfia megszülethetett volna, akkor lenne mit összehasonlítani, mert így egyedül csak az enyém van meg. Akkor az a csapat fiatal és lelkes volt, s kiválasztódhattak volna közülük azok az emberek, akik a hangszeres népzenevel tudományosan foglalkoznak a továbbiakban. De már korábban is, tulajdonképpen Martin halálával, megszűnt az a támogatás, ami a táncházásokat ebbe az irányba terelte, s a sok munkát és pénzt igénylő kutatást fokozatosan elszorvasztották, tulajdonképpen a kilencvenes évekre egyedül maradtam. A táncházásoknak meg a közvetlen tapasztalatszerzésen túl most már rendelkezésükre áll a számtalan hangzó- és videofelvétel, így a népzenehez nem csak a gyűjtők kottáin keresztül lehet hozzáférni.

Tehát a táncházi zenélés szempontjából, úgy tűnik, már nincs szükség ilyenfajta tudományos kutatásra.

Így van. De azt is hozzátenném, hogy a publikálásnak újabb módjai is vannak, mint például azok a muzikusportrék, amiket folyamatosan teszünk közzé videofilmek formájában. Azokat a kiemelkedő tudású hangszeres zenészeket – néhány esetben énekeseket – mutatjuk be a teljes magyar nyelvterületről válogatva, akiknek a népzene „csúcsteljesítményét” jelentő életműve előtt ilyen módon is tisztelegni szeretnénk. Ezeknek a filmeknek Szomjas György a rendezője, de szinte minden egyéb feladat – a sorozat szerkesztése, a szakmai előkészítés, a zenei rendezés stb. – az én feladatom.

A Corvin tér 8-ban hogyan alakult a további sorsod?

Előbb a Magyar Művelődési Intézet Tudományos Osztályán, majd a Népművészeti Osztályon dolgoztam. Itt már csak részben foglalkozhattam népzene-kutatással, az is főleg a gyűjtés volt. 1999-ben kezdtem el a Táncház Archívum szervezését, 2000-ben kaptam meg az

osztályvezetői kinevezésemet. Amikor a Hagyományok Háza létrejött, az Intézetből kivált a Héra Éva által vezetett Népművészeti – akkor már – Főosztály, aminek része volt a Néptáncosok Szakmai Háza és a Táncház Archívum is, és csatlakoztunk az új intézményhez.

Jelenleg tehát a Hagyományok Háza Közgyűjteményi Tárának (más néven a Lajtha László Hagyományőrző Műhelyének) Gyűjteményi Főosztályához tartozó Táncház Archívumban egy munkatárssal, Karácsony Zoltánnal dolgozom, mint osztályvezető és adatfeldolgozó rabszolga egy személyben. Gyűjtjük a táncházmozgalom dokumentumait, az egyedi kézírásos és nyomtatott anyagtól, a folyóiratokon, könyveken át, a hangzó- és képi anyagokig (lemezek, CD-k, fényképek, videók, DVD-k stb.) mindent, ami a témánkkal kapcsolatos információkat hordozza.

Milyen módszerrel történik a gyűjtés? Van a ti területeteken olyasmi, aminek például a könyvek területén elvileg működni kellene, nevezetesen, hogy minden könyvből a nyomdáknak köteles példányt kellene küldenie az Országos Széchenyi Könyvtárnak?

Sajnos ugyanazzal a problémával küszködünk mi is bizonyos szempontból, mint ők; megszaporodtak az információhordozók, gyorsan elavulnak a technikai eszközök és egymással sokszor nem kompatibilisek, szinte lehetetlenség lépést tartani a gyors változásokkal és az egész információrobbanással. Ráadásul hozzánk a dokumentumok nem is érkeznek automatikusan, gyűjtéseink esetlegesek. A táncházas alig voltak dokumentálva, legfeljebb magángyűjteményekben őrizték meg a táncházas anyagokat. A zenészek, énekesek között akadtak, akik szisztematikusabban gyűjtötték ezeket, én is ilyen voltam. Az Archívum alapjait az általam és a családom által összegyűjtött anyagok adták. Néha, még ha volt is dokumentálva valami, mint a rádióban vagy a televízióban, szerzői jogi problémák merülhetnek fel, nem adnak másolatot. Ráadásul nem csak Magyarországról, hanem a Kárpát-medencétől Amerikáig kellene anyagot gyűjtenünk, de hát hely dolgában is elég szűkösön vagyunk. Az adatok, dokumentumok számítógépes feldolgozása egy újabb problémahalmazt jelent és rengeteg időt igényel. S az egész munkára ketten vagyunk jelenleg – de igyekszünk mindent megtenni a Táncház Archívum anyagának gyarapításáért és hasznosításáért.

Az Archívumnak az információhordozók összegyűjtésén és feldolgozásán kívül van-e valami más funkciója?

Lehetővé szeretnénk tenni, hogy bárki, aki kutatással foglalkozik, vagy csak akár egy cikket akar írni, bejöhessen ide, s felhasználhassa a gyűjteményt. Tehát ez egy szolgáltatás is az érdeklődők és a tudományos kutatók számára. A Hagyományok Háza publikációs tevékenységéhez is szolgáltatjuk az adatokat. Sok egyetemista is jár ide, hogy a táncházmozgalommal kapcsolatos szakdolgozatához anyagot gyűjtsön. Ez ma még konkrét kölcsönzést, tanácsadást, esetleg vásárlást is jelent, mert a dokumentumok digitális feldolgozása még tart és leültetni nem tudjuk a minket felkeresőket, s a két számítógépet sem engedhetem át nekik, mert azokon dolgozunk.

Akkor térjünk át egy másik témára! Már jó ideje televíziós népzenei műsorok készítésében is részt veszel. Ez hogyan kezdődött, s kik a társaid?

1991 környékén történt, amikor már nem szerepelgettem annyit. Szomjas György – mint már említettem – már 1972-ben velünk volt a táncházmozgalom indulásánál, sőt az első erdélyi utunkon is. Bár ő eredetileg a rock zene rajongója volt, a népzene is nagyon megérintette, s azóta is lelkes híve. A rendszerváltás után, Hankiss Elemér igazgatása idején lehetett pályázni különböző magazinműsorokra, s Gyuri ötlete volt, hogy csinálni kellene egy népzeneit is. Sebő Feri, Rosta Katalin is részt vett benne kezdetektől. A pályázat elnyerése óta, 1991-től havi rendszerességgel jelentkezik a Népzenei magazin. Ez az MTV-n megy, s nem tévesztendő össze a hasonló jellegű Táncház – Népzenei Magazin című Duna TV műsorral, amit szintén mi készítünk. Talán profik műsorának tekinthető, mert Szomjas György hivatásos filmrendező, én, mint zenei szerkesztő, talán szintén annak vagyok

mondható a zene területén, Rosta Katalin pedig a szervezés, bonyolítás területén tekinthető annak. Célunk, hogy minél kevesebbet beszéljünk a félórás műsorban, inkább mutassuk be a táncházak világát, azt a zenét, táncot, amit a műsor indulásáig nem nagyon lehetett a televízióban látni, hallani.

Mikor lettél a Kalamajka együttes primása? Mondanál többet jelenlegi együttesedről?

Mint említettem, egy ideig, pontosabban 1986-ig még játszottam a Sebő együttesrel a Kassák Klubban, de már nem koncerteztem velük. Utána a kilencvenes évek elejéig nem játszottam semmilyen együttesben. Alkalmi muzsikálásokat vállaltam, táncmuzsikákba beszálltam, ha valaki nem ért rá, de ebben az időben nagyon lekötöttek a népzenei kutatások. A Sebő együttesben Székely Levente lett az utódom, majd később a Kalamajka primása is ő lett. Amikor Levente '90-ben elment diplomatának Bukarestbe, akkor kerestek meg Nagymarosy Andrásék. Ők még '74-ben Mákvirágként kezdték a zenélést, az egyik legrégebbi banda. Szíjártó Csabával a hetvenes években Székesfehérvárra jártak le a táncmuzsikát csinálni és a helyi néptáncgyűjtést kísérelni, majd az ő kiválása után vették fel a Kalamajka nevet. 27 éven át ment a Molnár utcai táncmuzsika, a legrégebbi volt, mielőtt átköltöztünk az Arany Tíz Ifjúsági Centrumba. Rajtam kívül Nagymarosy András, Dövényi Péter és Petrovits Tamás az együttes zenész tagjai, énekesünk Fábián Éva. Ma is, akárcsak korábban, a táncmuzsikát kedvelem a legjobban, a színpadi koncertezéstől mindig is idegenkedtem, így nem volt nehéz rábeszélniük, hogy játsszunk a táncmuzsikában. Ráadásul pont akkortájt omlottak össze a népzenei kutatással kapcsolatos szép elképzeléseim, úgy hogy a legjobb időben jött az ajánlat. Természetesen meg kellett tanulnom a repertoárjukat, ami nem kis munka volt még ilyen előélet után sem, mert például székelyföldi muzsikát addig nem sokat játszottam. Ők egy amatőr együttes, kivéve Petrovits Tamást, aki főiskolát végzett cimbalmos. Éva eredetileg óvónő, de most már csak énekel. Nagymarosy geológus, a földrajztudományok kandidátusa, tanszékvezető egyetemi tanár az ELTE-n, Dövényi Péter geofizikus, tudományos főmunkatárs, a földrajztudományok kandidátusa.

A repertoárotok specializálódtak-e bizonyos dialektusokra?

A cimbalom jelenléte meghatározó ebből a szempontból. Petrovits Tamás nagyszerű, képzett cimbalmos, aki gyűjtött is és a cimbalmozás népzenei játékmódját is nagyon jól elsajátította. A székelyföldi, a szatmári, a bonchidai, az ádámosi és a dunántúli anyag ezért meghatározó a repertoárunkban. Újabban a lemezkiadás területén is nagyot léptünk előre. A lemezek szerkesztése Nagymarosy Andrásnak köszönhető, aki a zenetudományban legalább annyira jártas, mint a geológiában, Petrovits Tamás pedig a lemezkiadást vállalta magára. Táncmuzsikánk egy év óta az Arany János utca 10. szám alatt van, mióta a Molnár utcai épület tönkrement. Őrizzük a táncmuzsika mozgalmat „modelljét”. Szinte minden megvan benne, ami valamikor jellemezte a táncmuzsikákat, kivéve a kiegészítő – például irodalmi – programokat.

Minek köszönhető, hogy – ellentétben sok más táncmuzsikával – nálatok minden korosztály megtalálható?

A folyamatoságnak. Harminc éve megy egyfolytában ez a táncmuzsika, már az egykori táncmuzsikások gyerekei, sőt unokái jönnek hozzánk. Nincs erősítés, csak természetes élő zene. Néha egy-egy együttes tart rövid vendégfellépést nálunk, de nincs az a fajta klubélet, mint a Kassákban. Van viszont gyerekmuzsika, amit Éva zseniálisan csinál, kézműves foglalkozások gyerekeknek, van kiemelt tánctanítás, amikor csak tanítunk valamelyik dialektusból, mint az idén a ádámosi, van énektanítás. Végül minden táncmuzsikában van 4-5 táncrend, s ezalatt is van tanítás a terem végében, ha teljesen kezdők betérnének. Nekem 14 éve, a többieknek már 30 éve minden szombat este le van kötve öttől legalább éjfélig, amit kevés együttes mondhat el magáról.

Még azt is el kell mondanom a Kalamajkáról, hogy gyűjteni is jártam velük a Szilágyságba és a Partiumba, s ezek emlékezetes utak, mert András és Péter anyyi

információval látott el ezeken az utakon a táj geológiájától a korábbi népzenei gyűjtések történetéig, hogy az örökké emlékezetes marad számomra. Ezek a közös gyűjtőutak abbamaradtak, mert az infarktuszom óta már nem járok terepre gyűjteni.

Lemezeid jegyzékét külön megadjuk. Úgy tűnik, sok lemezen szerepsz együtt tagjaként vagy közreműködőként, másoknak a szerkesztésében vettél részt, de önálló, „szerzői” lemezed csak egy van, az 1989-ben megjelent „Az a szép piros hajnal”. Ebből úgy tűnik, hogy inkább „csapatember” vagy, nem a saját személyiségedet tolod előtérbe, a Kalamajkában is – annak ellenére, hogy Te vagy a prímás – nem Te vagy a zenekarvezető. De már a Sebő együttest se a prímásról nevezték el...

Igen, mert ott se én voltam a vezető! Valóban csak az az egy lemezem olyan, amit én szerkesztettem, nem egyetlen együttes lemeze, hanem én válogattam ki, hogy kikkel muzsikálok. Az első lemezem még egy kislemez volt a Röpülj páva anyaggal, ahol még gitáron játszom. Aztán volt egy másik kislemez Weöres Sándor megzenésített verseivel. Berek Kati József Attila lemezén, ami már nagylemez volt, szintén közreműködtem. Már a táncházmozgalomhoz kapcsolódóan szintén megjelent négy kislemez, amin mi is játsunk. A legismertebb lemezünk abból a korszakból az 1975-ben megjelent, duplavorítós „Sebő együttes”, aminek egyik oldalán népzene, a másikon Sebő Feri által megzenésített verseket adtunk elő. Ugyancsak Ferivel csináltunk egy külön lemezt énekelt versekkel. De számos más lemezen is közreműködtünk ebben az időszakban. Aztán jöttek a táncháztalálkozó lemezek. S ahogy már említettem, az elmúlt években a Kalamajka együttesel sorban jelennek meg az új lemezek. A Kalamajka-időszakot megelőző periódusban a kandidálás és az egyéb tudományos tevékenységek miatt háttérbe szorult az előadói tevékenység, együttesem se volt, így akkor néhány évig nem voltak lemezek se. Én akkor sokáig főállású népzenekutató akartam lenni, s ha a kilencvenes évek elején nem keresnek meg Nagymarosyék, én magam nem is törekedtem volna arra, hogy saját együttest alakítsak.

Az előadói lemezek mellett viszont van egy másik vonulat. Még mikor a Zenetudományi Intézetben voltam, akkor beindult a népzenei anyagok kiadása a Hungarotonnal együttműködve Így jelenik meg az „Észak-mezőségi magyar népzene” négy lemeze még 1985-ben, ahol a Martin-Kallós gyűjtésekből még úgy kellett kiválogatni és közreadni anyagokat, hogy a zenészek nevét nem mertük nyilvánosságra hozni, nehogy kellemetlenségük legyen a Ceausescu-diktatúrában. Hasonlóképpen szerkesztője voltam néhány Kallós Zoltán lemeznek. (Kallós Zoltán kedves dalai, Vágják az erdei utat) Mikor Éri Péterrel szerkesztettük a Zenetudományi Intézet archívumából a nádamenti anyagot, s annak első részeként Méra népzenejét, akkor már megtehettük, hogy az adatközlők neveit is kiírtuk, de ehhez előtte ki kellett utaznunk, hogy az illetők hozzájárulását kérjük. Sajnos az a gyümölcsöző együttműködés, amit az archív népzene közkinésé tételében a Hungarotonnal kialakítottunk, a rendszerváltás után a cég szétesésével megszakadt. A Zenetudományi Intézet viszont folytatta a magyar nyelvterület öt fő zenei dialektusának bemutatását lemezekon saját kiadásban. A táncházmozgalom (revival) lemezeinek létrehozásában már 1982-től kezdve gyakran vettem részt zenei rendezőként is. (táncháztalálkozó lemezek, együttesek: pl. Csík, Zengő lemezei)

A rendszerváltás előtti Hungaroton szerepéről eddig ellentmondásos dolgokat hallottam. A Te elbeszélésedből kicsit pozitívabbnak tűnik a népzenehez való hozzáállásuk.

Persze mint minden műfajban, így a népzeneben is voltak kiválasztott együttesek. Ahogy a rockban is az Illés, az LGT vagy az Omega megjelentethette lemezeit, míg több más együttes nem, addig a népzene vagy az énekelt versek területén is voltak olyanok, akik sokáig nem tehették (Kolinda, Kaláka). De a kultúrpolitika, ha nem is támogatta túlzottan, megtúrta a népzene. A kultúra területén teljhatalommal rendelkező Aczél György – egy feljelentés után – maga szállt ki a Kassákba, s úgy ítélte meg, hogy folytathatjuk tevékenységünket. Amikor

Kallós Zoltán 1985-ben Magyarországra látogatott, őt is behívatta, s egy beszélgetést követően jó együttműködés alakult ki a Hungarotonnal a népzene kiadása területén, mind az új lemezek készítése, mind az archív felvételek közreadása vonatkozásában. Persze azért ki kellett verekednünk dolgokat, s távolról se álltunk úgy, mint a nyugati zenészek, akik úgy osztogatták a lemezeiket, mint a névjegykártyákat.

Külföldön terjesztették-e valaha a lemezeiteket?

Míg a Hungaroton egyben volt, a terjesztéssel is foglalkozott. Manapság óriási túltermelés van a világon lemezekből, hiszen lényegesen könnyebb lett az előállításuk. Se módunk, se energiánk nincs arra, hogy például a Kalamajka lemezek külföldi terjesztését megszervezzük. Ha turnézunk, természetesen viszünk a lemezeinkből, de ez minden!

Visszajársz még Székre vagy más emlékezetes helyekre, ha nem is gyűjteni? Van, aki azért nem megy, mert szeretné emlékeiben olyannak megőrizni azokat a helyeket és embereket, amilyenek több mint másfél évtizede voltak.

Kimenni gyűjteni, annak már számomra nincs sok értelme és egyébként a gyűjtés lehetőségei és technikai eszközei is nagyon megváltoztak. 1990-ben még terveztünk egy „Utolsó pillanat” elnevezésű gyűjtési programot Agócs Gergellyel. Egy mikrobusszal mentünk volna ki gyűjteni egy állandó stábbal, hosszabb időt eltöltve a különböző helyeken, korszerű eszközökkel, de nem lett belőle semmi. Aztán jött az ötlet, hogy nem kell már terepre menni, ide kell hozni a zenészeket. Ezt Kelemen Laciék megvalósították a Fonóban az Utolsó Óra program keretén belül. A gyűjtés persze nem csak a zene és a tánc gyűjtését jelenti, hanem élményeket is, bár az igaz, hogy az ember ma már nem azt a modellértékű, teljes életet, nem a hagyományok „klasszikus” állapotát találja ott, amit korábban.

A másik ok, ami megkérdőjelezi a terepen való gyűjtés elsődlegességét az, hogy egyrészt irgalmatlan mennyiségű anyag van már felgyűjtve – ami persze még nincs feldolgozva –, másrészt ma már elegendő tapasztalatunk van arról, miként játsszák a hangszeres népzene az eredeti körülmények között. Ezért a gyűjtést, ami ma elsősorban a játéktechnikára és a repertoár felmérésére irányul, célszerűbb stúdióban elvégezni. A felvett anyagból ma lesz egy hanglemez, vagy egy koncert, vagy egy produkció. Hanglemezt lehet úgy készíteni, hogy megtanulod, feldolgozod az anyagot és te játszod fel, vagy csak egyszerűen lemeze vágod az eredeti felvételt, mondjuk 'Neti'-t, szinte semmibe nem kerül! Régen úgy mentem ki 'Icsán'-hoz, hogy az előző évi gyűjtést addigra feldolgoztam, s a korábbi száz kérdésből lett kétszáz. És én a nagy nekikészülés ellenére mennyi naivitást követtem el! Ha ma valaki sokkal kisebb felkészültséggel kimegy, abból mi sült ki? Nincs meg a falusi, közösségi kontroll, a zenész magára van hagyatva, ezek után vajon mit fognak játszani a gyűjtésre utazóknak a mostani falusi muzsikuskok?

A beszélgetés elején kérdezted, hogy játszottunk-e valaha széki lagziban. Mint említettem, erre 1995 környékén került sor. Ez Guinness rekord lehetne: három kandidátus játszott két napig; Nagymarosy András és Dövényi Péter voltak velem. A táncházunk egyik lelkes széki látogatója kért meg minket, hogy muzsikáljunk a fia lakodalmán. Az volt a mi nászajándékunk, hogy ingyen húztuk két napon át. Csak azt kértük, hogy legyen ott egy helyi prímás, aki az asztalozásnál, az éneklésnél ismeri a kért dalokat, amik nem okvetlenül népdalok. Ez Pali Marci volt. Két napig nem aludtunk, csak játszottunk. A végén odajöttek emberek megkérdezni, hogy vállalnánk-e még lakodalmat. Ez nagy dicsőretnek számított, de azt mondtuk „Semmi pénzért!”.

Ti még autodidakta módon sajátítottátok el a hangszeres népzene. Ma már több helyen zeneiskolákban oktatják. Te meddig és milyen módon vettél részt a fiatalabb nemzedékek oktatásában?

A kezdetektől igyekeztem átadni, amit én megtanultam, de a szervezett zeneiskolai oktatásban már nem veszek részt. A mozgalom indulásakor az elsődlegesen fontos vonós hangszerek – hegedű, brácsa, bőgő – oktatása a Bartók együttes keretein belül történt. Amikor

zenészként Sebő Ferivel odakerültünk, magunk köré gyűjtöttünk olyan fiatalokat, akik már tudtak valamilyen hangszeren játszani. Ebből a műhelyből nőtt ki a Virágvölgyi, a Jánosi, a Muzsikás, majd később a Téka, az Ökrös együttes. Ezek közül egyszerre két-három együttes volt leszerződve a Bartóknál, s kísérték a táncegyüttest – a próbákon és a fellépéseken egyaránt.

1972-ben már a Népművelési Intézet szervezésében tanfolyami keretben tanítottuk a népzene – székit persze! A tánc házas mag elsősorban a Bartókban gyülekezett, bár természetesen más együttesekben (Bihari, Vasas stb.) is játszottak népzene. A következő lépés a tánc házak vezető táncosok és zenészek képzése volt. Ez Abaújszántón egy táborral kezdődött 1976-ban, majd Pesten folytatódott havonta tartott foglalkozásokkal. Nagyon eredményes tanfolyam volt, sok zenész és táncos itt kezdte meg tánc házas karrierjét. Akkor a résztvevőknek még szállást és útiköltséget is biztosított a Népművelési Intézet, de ez a lehetőség 1978-ban megszűnt. A folytatásra lett volna igény, de hát „begyűrűzött az olajválság”.

1980-ban alakult meg az Amatőr Néptáncosok Országos Tanácsa, s annak volt egy zenei szekciója is. Itt találkoztam össze az alakuló gyűlésen Kátai Zoltánnal, aki a pesti lehetőségek beszűkülése láttán felajánlotta, hogy Győrben megszervezik a népzene oktatását. 1981-ben be is indult a tánc ház-zenész tanfolyam, ami két évig tartott, havonta egy foglalkozással, s két-három nyári táborral. Lényegében csak a vonós hangszerek (hegedű, kontra, bőgő) anyagát és némi éneket tanítottunk, a tánc házak akkori repertoárján szereplő táncok zenéjét: székit, mezősegít, szatmárit, dunántúlit, méhkerékit és gyimesit. Egyre gyakrabban jelentek meg a határon túli magyarság képviselői ezeken a tanfolyamokon, még Erdélyből is, amin kissé csodálkoztunk, hiszen ők ott akkor még számos élő mestertől első kézből tanulhattak volna.

Később Jászberényben, Szegeden, Debrecenben és Bonyhádon szerveztünk még hasonló szisztémával ilyen tanfolyamokat, s voltaképpen az egész országot lefedtük. Több száz zenészt tanítottunk ilyen módon 1986-ig. Ezeknek a tanfolyamoknak vezetője, s egyik hegedűtanára voltam. Az oktatásban legtöbbször Virágvölgyi Márta és az akkori Téka együttes tagjai – Porteleki László, Lányi György, Nagy Zoltán és Havasréti Pál – voltak a munkatársaim. Ez (is) igen megterhelő szakasza volt az életemnek, hiszen az elején még építésként is tevékenykedtem, tudományos kutatómunkát is végeztem: aspiránsként lettem a vizsgáimat, írtam a disszertációm, s tanítottam egyéb nyári táborokban itthon (Jászberény, Püspökladány) és külföldön is (Kanada, USA).

Amikor az első népzene iskola beindult Óbudán, s Béres János igazgató odavette Csoóri Sanyit, Havasréti Palit, Lányi Gyurit, én már nem tudtam felvállalni, hogy a rendszeres iskolai oktatásban is részt vegyek, nem is volt ilyen irányú pedagógusi végzettségem. Mára már más a helyzet: az Óbudai Népzenei Iskola a zeneiskolai tagozat helyett önálló intézmény lett, s az ország számos pontján születtek hasonló iskolák, vagy nyílt népzenei tagozat zeneiskolákban és művészeti iskolákban. De a nyolcvanas évek közepéig ketten-hárman foglalkoztunk a népi hegedülés tanításával. Sok egykori tanítványunk ma már tanít, mint például Jánosi András, Ökrös Csaba, Baa Rózsa, Hrúz Dénes, Salamon Bea és még sokan, mások – sőt néhol már az ő tanítványaik is.

Hangszeres népzene tanár képzéssel a miskolci Bölcsész Egyesület keretein belül próbálkoztunk először, még tanszékvezető is voltam. Mivel ez az intézmény nem kapta meg a szükséges jogosítványokat, végül a nyíregyházi főiskola volt az, amelyik felvállalta az ilyen képzést, de abban már nem vettem részt. Sok kitűnő népzeneész volt Magyarországon, akik nem rendelkeztek felsőfokú diplomával, utólag kellett azt megszerezniük, amikor beindult ott az ilyen irányú képzés. Így aztán országos hírű zenészek ültek a diákok között Nyíregyházán.

Az elmondottakból is kitűnhet az olvasó számára, hogy eddigi életpályád mennyire gazdag, sokszínű, pedig egyes területeket érinteni se tudtunk ebben a

beszélgetésben. Tevékenységedet többször elismerték kitüntetések formájában is. (Magyar Művészetért Díj, Állami Díj, Magyar Örökség Díj, Gyula Város Díszpolgára, Budapestért Díj – hogy csak néhányat emeljek ki.) Ugyanakkor az is kiderült, hogy számos terved félbemaradt, a társadalmi és politikai körülmények gyakran nem kedveztek a népi kultúra ápolása ügyének. Te magad mire vagy legbüszkébb eddigi pályádat illetően? És általában hogyan látod a magyar népzene és néptánc megmaradásának esélyeit? Maradnak, mint egy ilyen érdeklődésű réteg szórakozási formája, vagy – a körülmények kedvező alakulásával – szélesebb körben, a nemzet más rétegei számára is közkinccsé válhatnak?

Azt hiszem, sok minden, amit csináltam, az csak egyszerűen elmúlt, kitelt az ideje. A többi, az ún. „félbemaradt”-nak nevezett dolgok közül csak kettőt sajnálok igazán. Mint már említettem az építészet-városrendezés az egyik, itt valóban lelkiismeret furdalást érzek, hiszen nem vittem tovább apám örökségét. A másik a hangszeres népzene kutatás, amit végül 1992 után nem folytathattam, s amire még erőm és lehetőségem maradt, az már lényegében csak a gyűjtés volt, és nem a teljes körű tudományos kutatás fejlesztése.

Büszkeségre nem érzem, hogy különösebb okom lenne. Érdemem talán csak annyi lehet, hogy az öröklött képességeim birtokában és a jó nevelés eredményeképpen felismertem a kínálkozó lehetőségeket s éltem velük. Inkább a hála az amit érzek; hála a Jóistennek, hogy megteremtett és ide pottyantott magyarnak – ebbe a családba, s ebbe az országba; hála és köszönet a szüleimnek, tanárainak, mestereimnek és barátaimnak, hogy felneveltek, tanulhattam tőlük és velük élhettem; és nem utolsó sorban, ugyanezt érzem a feleségem és két lányom iránt is, hogy megértően, türelemmel és szeretetükben ma is megtartva segítették bejárnom azt a „gazdag és sokszínű” életpályát, ami rájuk is nehéz terheket rótt.

Ami a magyar népzene és a néptáncot illeti, nem igen bocsátkoznék jóslásokba. Olyan mértékben változott meg – nemcsak a magyarság élete – hanem az egész világ, hogy csak bizakodni lehet egy normális, emberszabású jövőben. Tehát például bízom abban, hogy amíg emberek lesznek a Földön, addig lesz valamiféle „népzene és néptánc” is. Az, hogy általában a felhalmozódott tudás, a tradíciók egésze az eddigi útról letérve miként jut el a következő generációkhoz, ma még szinte megválaszolhatatlan kérdés, de pl. a több, mint 30 éve működő táncházmozgalom hazai és nemzetközi sikerét látva, okkal reménykedhetünk. Nem szó szerint, csak emlékezetből idézem Nagy László szavait, amit Kormos István költő-barátjának válaszolt arra a kérdésére, hogy mit üzen az utókornak; „Ha emberi arcuk lesz, csókolgatom őket és üzenem: ennyit tudtunk tenni értük!”

Abkarovits Endre

Dr. Halmos Béla írásainak bibliográfiája:

1. KÖNYV

- 1.1. **Ádám István és bandája** (Egy széki zenekar monográfiája)
Kandidátusi disszertáció, kézirat, Budapest, 1986
- 1.2. **A széki férfitáncok zenéje.** Széki hangszeres népzene I.
(Virágvölgyi Mártával közösen), Magyar Művelődési Intézet, Budapest, 1995

2. TANULMÁNY

- 2.1. **A széki háromhúros kontra**
In: Sípbal-dobbal 4., Budapest, 1975, 25-41.
- 2.2. **Ádám István széki prímás**
In: Zenetudományi Dolgozatok 1980, Budapest, 85-113.
lásd még: In: A széki hangszeres népzene, szerk.: Felföldi László és Virágvölgyi Márta, Planétás Kiadó, Budapest, 2000, 398-426.
- 2.3. **Közjátékok egy széki vonósbanda tánczenéjében**
In: Zenetudományi Dolgozatok 1981, Budapest, 191-220.
lásd még: In: A széki hangszeres népzene, szerk.: Felföldi László és Virágvölgyi Márta, Planétás Kiadó, Budapest, 2000, 109-139.
- 2.4. **Tizenkét széki csárdás (Egy tánczenei folyamat vizsgálata)**
In: Népzene és zenetörténet IV., szerk.: Vargyas Lajos, Budapest, 1982, 157-224.
lásd még: In: A széki hangszeres népzene, szerk.: Felföldi László és Virágvölgyi Márta, Planétás Kiadó, Budapest, 2000, 274-351.

3. CIKK

- 3.1. **A széki tánc rendje-módja**
In: Sípbal-dobbal 5., Budapest, 1975, 17-27.
- 3.2. **A táncházmozgalom jövője**
In: Zöldövezet, NICHE Alapítvány, Budapest, 1991 (?), 47-55.
- 3.3. **A táncházmozgalomról**
In: A Magyar Művelődési Intézet évkönyve 1993-1994, Budapest, 1994, 25-32.
- 3.4. **The Táncház Movement**
In: Hungarian Heritage 2000 Volume 1 Numbers 1-2 Spring/Autumn, European Folklore Institute, Budapest, 2000, 29-40.
- 3.5. **The Táncház Archive**
In: Hungarian Heritage Volume 2 2001 Numbers 1-2, European Folklore Institute, Budapest, 2001, 57-60.

4. HANGLEMEZEK ÍRÁSOS ANYAGAI

- 4.1. Kísérő tanulmány
 - 4.1.1. **Észak-mezőségi magyar népzene I-IV.** Gyűjtötte: Kallós Zoltán és Martin György
Hungaroton, Budapest, 1985

Bonchida - Válaszút	SLPX18107
Búza	SLPX18108
Ördögösfüzes	SLPX18109
Magyarszovát	SLPX18111
 - 4.1.2. **Kalotaszegi magyar népzene Nádasmente I. Méra** Gyűjtötte: Kallós Zoltán és Martin György
SLPX18150-51, Hungaroton, Budapest, 1990

4.2. Lemezborító szöveg

4.2.1. **Kallós Zoltán kedves dalai**

SLPX18110, Hungaroton, Budapest, 1984

4.2.2. **Este a Gyimesbe' jártam**

SLPX18130, Hungaroton, Budapest, 1987

4.2.3. **Vágják az erdei utat**

SLPX18149, Hungaroton, Budapest, 1988

4.2.4. **A felkelő nap háza Nemzetközi Népzenei Fesztivál Szeged 1988**

SLPX18157-58, Hungaroton, Budapest, 1989

Dr. Halmos Béla lemezeinek diszkográfiája:

1. Népzenei mozgalom - táncházmozgalom

1.1. KISLEMEZ

1.1.1. *Közreműködés önállóan*

1. SP60016 BIEM **Röpülj Páva** Qualiton, Budapest, 1970 (?)

1.1.2. *Önálló lemez a Sebő együttesel*

1. SEP27481 **Weöres - Sebő együttes** Pepita, Budapest, 1974 (?)
2. SEP28022 **Táncház - Sebő együttes** Hungaroton, Budapest, 1974 (?)

1.1.3. *Közreműködés a Sebő együttesel*

1. SPS70363 **MIDEM'79** Hungaroton, Budapest, 1979
2. (?) **Kalocsai kertek alatt...** (?)

1.2. NAGYLEMEZ

1.2.1. *Önálló lemez*

1. SLPX18173 **Az a szép piros hajnal** Hungaroton, Budapest, 1989

1.2.2. *Önálló lemez a Sebő együttesel*

1. SLPX17482 **Sebő együttes** Pepita, Budapest, 1975
2. SLPX18031-32 **Táncházi muzsika - Élő Népzene VI.**
Hungaroton, Budapest, 1978
3. ARN33444 **La Hongrie Musique et Dances - Ensemble Ferenc Sebő**
Arion, Rennes (Franciaország), 1978
4. SLPX13877 **Sebő Ferenc - Énekelt versek**
Hungaroton, Budapest, 1980

1.2.3. *Önálló lemez a Sebő és a Muzsikás együttesel*

1. SLPX18041 **Táncház I. - Élő népzene IV.**
Hungaroton, Budapest, 1978
2. SLPX18042 **Táncház II. - Élő népzene V.**
Hungaroton, Budapest, 1978

- 1.2.4. *Közreműködés önállóan*
1. SLPX17641 **Szörényi Levente - Hazatérés**
Pepita, Budapest, 1980
 2. KR-920 **Tánc ház Találkozó 1982** Magyar Színkör, Budapest, 1983 (!)
 3. 558610 (?) **Hongrie Le Dernier Passage**
Radio France, (Franciaország ?), 1983
 4. SLPX18118 **Dúdoltam én: Sebestyén Márta**
Hungaroton, Budapest, 1987
 5. SLPX18157-58 **A felkelő nap háza - Nemzetközi Népzenei Fesztivál Szeged 1988**
Hungaroton, Budapest, 1989
- 1.2.5. *Közreműködés a Sebő-Halmos duóval*
1. LPX13734 **József Attila, Berek Kati, Sebő Ferenc, Halmos Béla**
Hungaroton, Budapest, 1972
- 1.2.6. *Közreműködés a Sebő együttesel*
1. SLPX11760 **College Music in Hungary - Bakfark Consort**
Hungaroton, Budapest, 1976
 2. SLPX15053 **Hazáért és szabadságért - Rákóczi dokumentumok**
Hungaroton, Budapest, 1976
 3. SLPX18033 **Tánc ház** Hungaroton, Budapest, 1977
 4. LPX18040 **Trufa - Magyar népi humor**
Hungaroton, Budapest, 1978
 5. KR-920 **Tánc ház Találkozó 1982** Magyar Színkör, Budapest, 1983 (!)
- 1.2.7. *Hanglemezszerkesztés*
1. SLPX18106 **Tánc ház'84** Magyar Színkör és a Hanglezemgyártó
Vállalat, Budapest, 1984
(Vavrinecz Andrással közösen)
 2. SLPX18110 **Kallós Zoltán kedves dalai** Hungaroton, Budapest, 1984
(Kallós Zoltánnal közösen)
 3. SLPX18149 **Vágják az erdei utat - Erdélyi katonadalok**
Hungaroton, Budapest, 1988
(Kallós Zoltánnal közösen)
 4. SLPX18157-58 **A felkelő nap háza - Nemzetközi Népzenei Fesztivál Szeged 1988**
Hungaroton, Budapest, 1989
- 1.2.8. *Zenei rendezés*
1. SLPX18101 **IV. Magyarországi Tánc ház Találkozó**
Hungaroton, Budapest, 1985
 2. SMKBP012 **Zengő együttes - Hungarian Folk Music**
Somogy Megyei Művelődési Központ,
Kaposvár, 1987
 3. SLPX18122 **Fodor Sándor Neti - Kalotaszegi népzene**
Hungaroton, Budapest, 1989

- 1.2. KAZETTA
- 1.3.1. *Önálló kazetta*
 1. MK18173 **Az a szép piros hajnal** Hungaroton, Budapest, 1989
- 1.3.2. *Önálló kazetta a Kalamajka együttessel*
 1. AKÓMK001 **Ez is Borivóknak való!** Akó Kft., Budapest, 1999
- 1.3.3. *Közreműködés a Sebő együttessel*
 1. MK18222 **Meg kell a búzának érni** Hungaroton, Budapest, 1992
- 1.3.4. *Kazettaszerkesztés*
 1. MK18222 **Meg kell a búzának érni** Hungaroton, Budapest, 1992
- 1.4. CD (Compact disc)
- 1.4.1. *Önálló CD*
 1. HCD18173 **Az a szép piros hajnal** Hungaroton, Budapest, 1995
- 1.4.2. *Önálló CD a Sebő együttessel*
 1. HCD14249 **Sebő Ferenc - Galagonya - Énekelt versek**
 Hungaroton Classic LTD, Budapest, 1996
- 1.4.3. *Önálló CD a Kalamajka együttessel*
 1. AKÓCD001 **Ez is Borivóknak való!** Akó Kft., Budapest, 1999
 2. PTCD001 **Haj Rákóczi, haj Bercsényi** Petrovits Tamás, Budapest, 2002
 3. PTCD002 **Széki pár – In memoriam Molnár-utcai táncház**
 Petrovits Tamás, Budapest, 2003
 4. PTCD003 **Aprók táncházában II.** Petrovits Tamás, Budapest, 2003
- 1.4.4. *Önálló CD a Kalamajka és az Egyszólam együttessel*
 1. EP-CD048 **Megütik a dobot** Etnofon és a Pax Pannoniae Kft., Budapest, 1998
- 1.4.5. *Közreműködés a Kalamajka együttessel*
 1. P+C MEGA 2001CD1 **Magyar katonadalok és énekek a XX. századból**
 Megafilm, Budapest, 2000
- 1.4.6. *Zenei rendezés*
 1. MMICD003 **Táncháztalálkozó'96** Magyar Művelődési Intézet Budapest, 1996
 2. MMICD007 **Táncháztalálkozó 2000** Magyar Művelődési Intézet Budapest, 2000
 (Péterdi Péterrel közösen)
 3. SZA2000 **Jöttömbe'-jártomba'** Széles András, Budapest, 2000

- 1.4.7. *Verseskötet CD melléklete*
 1. HE 935/ISBN 963 208 862
Sebő - Nagy László Helikon Kiadó - Gryllus, Budapest, 2004
2. **Eredeti népzenei lemezek**
- 2.1. **KISLEMEZ**
- 2.1.1. *Közreműködés a szerkesztésben*
 1. SEP28027 **Tánc ház - Méhkeréki román táncok**
 Hungaroton, Budapest, 1975
- 2.2. **NAGYLEMEZ**
- 2.2.1. *Lemez szerkesztés*
 1. SLPX18107-9, **Észak-mezőségi magyar népzene I-IV.** Gyűjtötte: Kallós Zoltán
 18111 Martin György
 Hungaroton, Budapest, 1985
I.	Bonchida - Válaszút	SLPX18107
II.	Búza	SLPX18108
III.	Ördögösfüzes	SLPX18109
IV.	Magyarszovát	SLPX18111
- 2, LPX18150-51 **Kalotaszeg magyar népzeneje - Nádasmente I. Méra** Gyűjtötte:
 Kallós Zoltán és Martin György
 Hungaroton, Budapest, 1990
 (Éri Péterrel közösen)
- 2.2.2. *Közreműködés a lemez szerkesztésében*
 1. SLPX19112-6 **Magyar népzenei Antológia** Hungaroton, Budapest, 1985
- 2.2.3. *Szakértés*
 1. SLPX18145 **Gyimesi népzene - Halmágyi Mihály**
 Hungaroton, Budapest, 1988

Dr. Halmos Béla televíziós és filmes tevékenysége:

1. **TELEVÍZIÓS MŰSOROK**
- 1.1. *Zenei rendezés, szerkesztés (Szomjas Györggyel és Rosta Katalinnal közösen)*
 1. **Népzenei magazin** Magyar Televízió, 1991-től havonta jelentkező műsor és jó néhány ún. különkiadás
 2. **Tánc ház (népzenei magazin)**
 Duna Televízió, 1994-től havonta jelentkező műsor

2. FILMEK

- 2.1. *Sorozat szerkesztése és zenei rendezés*
A „Muzsikusportrék” c. sorozat filmjei, rendező: Szomjas György
1. **A szívben még megvan** 1994
(Zerkula János primás, Gyimesközéplak)
 2. **Rabja vagyok az életnek** 1994
(Maneszes Márton primás, énekes, Magyarszovát)
 3. **Pista bácsi, dudáljon kend!** 1995
(Pál István juhász - dudás, furulyás, Tereske)
 4. **Magyarország szélén** 1996
(Jánó Anna énekes, Lészped)
 5. **Hej, Kisandrás!** 1997
(Gergely András énekes, Türe)
 6. **Neti Sanyi** 2000
(Fodor Sámuel primás, Kisbács)
 7. **Megyek az utcán lefelé** 2001
(Szántó Ferenc primás, furulyás, énekes, Magyarbece)
 8. **A szászcsávási banda** 2001
(Jámbor István primás és zenekara, Szászcsávás)
 9. **Járd ki Zsiga!** 2001
(Karsai Zsigmond énekes, táncos, Lőrincrève)
- 2.2. *Zenei rendezés és közreműködés*
1. **Multság** (Téka táncbázis, Nagykálló) 1988
rendező: Szomjas György
- 2.3. *Zenei rendezés*
1. **Szabad a tánc** (Táncbázis, Budapest) 1989
rendező: Szomjas György
- 2.4. *Szakértés és közreműködés*
1. **Beyond the Forest** (Erdély és a táncmozgalom) 1990
rendező: Rónay Eszter (London)
- 2.5. *Szakértés*
1. **Balladák filmje** (Kallós Zoltán nyomában I. rész 1983-89) 1989
rendező: Gulyás Gyula és Gulyás János)
 2. **Széki lassú** 1990
rendező: Gulyás Gyula és Gulyás János)

